

UDK 81'373.7

Pregledni rad
Review paper

Edna Klimentić

FRAZEOLŠKA DILEMA: DVOKOMPONENTNOST I/ILI AUTOSEMANTIČNOST?

U radu se propituje dvokomponentnost kao jedna od bitnih odrednica frazema. Predmet rada su konstrukcije koje se u frazeološkoj literaturi različito posmatraju. Poseban akcent stavlja se na forme koje ne zadovoljavaju opći kriterij da frazemi moraju imati dvije autosemantičke riječi, ali u potpunosti odgovaraju ostalim zahtjevima koje pred njih stavlja definicija frazema. Razmatra se odnos savremene bosanskohercegovačke i šire južnoslavenske frazeološke literature prema ovim pojavama. U vezi s naznačenim problemom nameće se ključno pitanje o tome da li pri određivanju frazema prednost treba dati strukturnome ili semantičkome aspektu razmatrane konstrukcije.

Ključne riječi: frazemi, frazeološke forme, dvokomponentnost, autosemantičnost, struktura, semantika

1. UVOD

U široj južnoslavenskoj literaturi navode se različite definicije frazema. Ovoj se pojavi različito pristupa pa se stiče dojam da stavovi nisu usaglašeni. Ti se stavovi mogu okvirno podijeliti u tri grupe: Prvu grupu čine oni koji zagovaraju stav da je frazem spoj od najmanje dvije autosemantičke riječi, pri čemu su struktura (dvokomponentnost) i semantika (autosemantičnost) kao odlike frazema podjednako važne (Josip Matešić, Ilijas Tanović, Amela Šehović, Dragana Mršević-Radović). Drugu grupu

predstavljaju zagovarači definicije po kojoj je frazem spoj od dvije riječi koje pritom mogu biti i prijedložno-padežna veza koja sobom nosi konotativno značenje (Antica Menac, Abdulah Mušović, Željka Fink Arsovski, Alisa Mahmutović, Amina Šiljak Jesenković). Treću grupu čine oni koji smatraju da i sraslice, koje su nekada bile fonetske riječi, mogu biti frazemi ako su srastanjem izgubile osnovno značenje, kao i polusloženice s otklonom od osnovnoga značenja koje su po svojoj strukturi ionako spojevi od dvije riječi koje su odvojene/spojene crticom (Barbara Kovačević, Ermina Ramadanović). Dakle, dok se autosemantičnost leksema u sastavu frazema kod jednih ističe kao važna odlika, drugi ističu da je dvokomponentnost, neovisno o autosemantičnosti, presudna u određivanju frazema. Treći, pak, tvrde da i sraslice mogu biti frazemi ukoliko su porijeklom od fonetskih riječi.

Sam termin *frazem* počiva na leksemi *fraza* koja je porijeklom od grčke riječi *phrasis* u značenju *izraz, način govorenja* (Simeon 1969/1: 373). U južnoslavenskoj literaturi koja se bavi analizom i tumačenjem frazema koriste se različiti termini za imenovanje ove pojave. Ti su termini sinonimi za jednu istu pojavu. U starijoj literaturi najčešće se navodi termin frazeologizam (Antica Menac, Dragana Mršević-Radović, Abdulah Mušović, Milenko Popović, Željka Fink-Arsovski), ali su u upotrebi i termini frazem(a), frazeološki izraz, frazeološka jedinica, kao i termini: idiom, idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, okamenjeni sklop, okamenjena fraza, automatizirana fraza, automatizirani element, leksikalizirani skup riječi, nedjeljivi skup riječi i sl. Indikativno je da u obrazloženjima dominiraju lekseme izraz, izričaj, iskaz, izreka, ustaljeni skup riječi... S tim u vezi, ni termin frazem ne može se definirati a da se pritom u obzir ne uzmu sva ta određenja koja ovu pojavu, u strukturnom smislu, posmatraju kao skup određenih riječi prije nego kao jednu riječ.¹ Čini se da su i strani autori uglavnom složni u stavu da je frazem spoj od najmanje dvije riječi (Gries 2008: 9)². Frekvenciju, ustaljenu formu i konstrukciju koja u sastavu ima više riječi kao odlike frazema ističe i Sylviane Granger (2011: 133)³. Za frazem se izričito kaže da je „ustaljena ili frazeološka veza, frazeološka jedinica” (Simeon 1969/1: 374), a neki umjesto frazema koriste termin

¹ Hrvatski jezični portal: „lingv. jezična jedinica kojoj je oblik ustaljen stalnom upotrebom, skup riječi sa ustaljenim značenjem koje je različito od zbroja značenja njegovih članova, funkcionira kao dio rečenice [zlo i naopako; nositi glavu u torbi]; frazem” (Dostupno na dan 25. 8. 2017. godine http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFlvWBU%3D)

² „it involves two words (number and nature of elements) that co-occur more often than expected by chance, are adjacent and inflexible.” (Gries 2008: 9).

³ „multi-word lexical phenomena which are conventionalized form/function composites that occur more frequently and have more idiomatically determined meaning than the language that is put together each time.” (Granger 2011: 133).

idiom i definiraju ga kao „izraz čije se značenje ne može izvesti iz značenja njegovih sastavnica” (Trask 2005: 91).

Može li se u tumačenju frazema ići doista tako daleko i svaku riječ koja ukazuje na semantički otklon definirati kao frazem? Imajući u vidu sva dosadašnja tumačenja i brojne razlike u pristupima, odlučili smo istražiti odnos sljedećih bosansko-hercegovačkih rječnika prema ovoj pojavi:

- Halilović, Senahid; Palić, Ismail, Šehović, Amela (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Jahić, Dževad (2010/2014), *Rječnik bosanskog jezika*, Bošnjačka asocijacija 33, Sarajevo.
- Mahmutović, Alisa (2012), *Kao frazeološki rječnik: Rječnik frazema s poredbenom česticom „kao”*, Dobra knjiga/ Synopsis, Sarajevo/Zagreb.
- Ćoralić, Zrinka, Senija Midžić (2012), *Bosanski frazeološki rječnik*, Univerzitetska knjiga, Bihać.

2. FRAZEMI U BOSANSKOHERCEGOVAČKIM RJEČNICIMA

U bosanskohercegovačkoj literaturi frazemi se dominantno posmatraju kao spojevi od „najmanje dvije autosemantičke riječi, od kojih je bar jedna semantički transponirana (od primarne denotacije do asocijativno-konotativnog značenja i smisla).” (Tanović 2000: 32). Analizirajući frazeme u bosanskom razgovornom jeziku, Amela Šehović također zauzima stav da se „frazemom smatraju najmanje dvije punoznačne riječi” (Šehović 2009: 182)⁴. Autosemantičnost, odnosno sposobnost leksema da samostalno nose određeno značenje, ovdje se, uz strukturu, razumijeva kao determinirajuća odlika frazema. Frazem je, imamo li u vidu njegove odlike, bliži sintagmi nego leksemu, a od sintagme i leksema odvaja ga činjenica da značenja frazema nemaju nikakvu vezu s značenjima leksema, bili samostalni ili u sastavu sintagme, već se ta značenja izvode iz globalnog značenja sastavnica. Ovakav pristup frazemu najbolje odražava definicija prema kojoj su frazemi „jedinice značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornome aktu, raspoložuci pri tome

⁴ Baveći se kontrastivnom analizom frazema s komponentom glava, Meliha Hrustić iznosi sljedeće strukturne odlike: „Komponente frazema mogu biti autosemantične riječi (imenice, pridjevi, prilozi, brojevi, glagoli), koje se često označavaju kao „osnovni elementi” (Basiselemente), ili sinsemantične riječi, koje se označavaju i kao „vezni elementi” (Verknüpfungselemente) (zamjenice, prijedlozi, članovi, veznici). Kako je već rečeno, frazemi se sastoje od najmanje dvije autosemantične riječi, mada neki lingvisti smatraju da je dovoljan samo jedan osnovni elemenat da bismo govorili o frazeološkom spoju riječi (Fleischer, 1997/82).” (prema Hrustić 2001: 31)

najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi mogu vršiti sintaksičku službu.” (Matešić 1982: VI). Primjeri tipa niz dlaku, na glavu i sl. u takvome se obliku zato i nisu našli u rječnicima bosanskoga jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010; Jahić 2010/2014). Tako se, na primjer, uz somatizam nos, pored osnovnoga leksičkog značenja, navodi i niz frazema koji u svome sastavu imaju dvije punoznačne riječi:

- *biti (kome) pod nosom; dati (kome) po nosu; dobiti po nosu; duša je u nosu; gurati (kome šta) pod nos; ići/raditi (kome) uz nos; izići na nos (kome)...* (Halilović, Palić, Šehović 2010: 774).
- *dati po nosu; dobiti (fasovati, primiti) po nosu; natrljati (nekome) nos; razbiti nos (nekome); nos ti prsko!; vući (voditi) (nekoga) za nos; ići (nekome) uz nos; ne vidjeti dalje od nosa...* (Jahić 2014/VII: 398).

Frazemi su ovdje shvaćeni kao spojevi od najmanje dvije autosemantičke riječi, što znači da se autosemantičnost sastavnica i dvokomponentnost frazeološke strukture, u konsultiranim rječnicima, uzimaju kao jedinstvena odlika, bez međusobnoga isključivanja.

Postoje, međutim, i tumačenja po kojim autosemantičnost riječi nije presudna u nastanku frazema pa se kaže da je frazem „tvoren od najmanje dviju komponenata; od dviju autosemantičkih ili od kombinacije autosemantičke i sinsemantičke riječi, a njegove su glavne karakteristike: ustaljenost, cjelovitost, i čvrsta struktura.” (Mahmutović 2012: 6). Ponekad se frazem definira kao „spoj najmanje dviju leksičkih jedinica u kojoj konstituenti za račun globalnog gube pojedinačno značenje” (Šiljak-Jesenković 2003: 50). To potvrđuje i definicija po kojoj je frazem „skup riječi⁵ a) koji se ne stvara u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku; b) kojemu se značenje obično ne izvodi iz značenja njegovih sastavnica jer su sve one ili neke od njih doživjele semantičku pretvorbu, c) koji se uklapa u rečenicu kao njen sastavni dio.” (Menac 1991: 102). Tri tipa frazema (fonetske riječi, sveze riječi i rečenice) o kojim govore zagrebački filolozi zapravo su i određena odsustvom ili prisustvom autosemantičnosti kod najmanje dviju sastavnica frazema. Tako insistiranje na dvokomponentnosti na štetu autosemantičnosti vodi ka definiranju

⁵ I Dragana Mršević Radović ističe da frazem u pogledu forme predstavlja „višeleksemni spoj” (Mršević Radović 1987: 13) i da su frazeološke jedinice „ekspresivni nazivi za pojave koje se inače označavaju drugim postojećim nazivima u jeziku (*brati kožu na šiljak* - „nastradati, platiti za nešto”), čak i kada je na sinhronom planu nejasna slika koja je motivisala značenje.” (Mršević Radović 1987: 34)

fonetskih riječi (prijedložno-padežnih veza) kao frazeoloških konstrukcija u širem smislu: „To je frazem koji se najčešće sastoji od jedne autosemantičke i jedne (ili više) sinsemantičke riječi, pri čemu je najvažnije za taj strukturni tip da čini jednu akcenatsku cjelinu.” (Fink 2002: 8). Autosemantičnost nije nužna odlika ni u Mušovićevoj definiciji: „Frazeološka jedinica je ustaljena po svom sastavu dvokomponentna ili višekomponentna ekspresivna semantička jedinica koja se reprodukuje u procesu govora, s potpuno ili delimično transformisanim značenjem komponenata, a koja u rečenici funkcioniše kao njen član.” (Mušović 1997: 13)

Takav pristup prezentiran je i u primjerima ekscerpiranim iz bosanskohercegovačkih rječnika:

- *kao budala* (str. 23), *kao car* (str. 26), *kao u golubarniku* (str. 53), *kao u komediji* (str. 77), *kao majmun* (str. 99), *kao munja* (str. 109); *kao slijep* (str. 149), *kao vidra* (str. 171); *kao vihor* (str. 171)... (Mahmutović 2012);
- *pred nosom* (144), *ni pisnuti* (171), *kao iz puške* (186), *kao u bajci* (str. 8), *kao na dlanu* (str. 23)... (Ćoralić, Midžić 2012).

Analizom frazema ekscerpiranih iz bosanskohercegovačkih rječnika pokazali smo da se oni općenito tumače kao višekomponentne jedinice, ali da ipak postoje razlike u pristupima. To potvrđuju primjeri iz rječnika:

Rječnik	Konstrukcija
Rječnik bosanskoga jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010)	brz kao munja/zec/vjetar (str. 487)
Rječnik bosanskog jezika (Jahić 2014/6)	brz ko (kao) munja (str. 373)
Kao frazeološki rječnik (Mahmutović 2012)	kao munja (str. 109)
Bosanski frazeološki rječnik (Ćoralić, Midžić 2012)	kao u bajci (str. 8) ⁶

Evidentno je, iz same tabele, da bosanskohercegovački frazeolozi i leksikografi insistiraju na dvokomponentnosti frazema, ali u tome se ne slažu u potpunosti. Jedni istrajavaju na tome da su dvokomponentnost i autosemantičnost dvije neodvojive odlike pri određivanju frazema (Halilović, Palić, Šehović 2010; Jahić 2014/6), dok drugi daju prednost dvokomponentnosti u odnosu na autosemantičnost najmanje dviju sastavnica frazema.

⁶ U Bosanskom frazeološkom rječniku nije zabilježen primjer brz kao munja, ali je za predstavljanje konkretnoga problema dovoljno reprezentativan i navedeni primjer.

2.1. Frazemske polusloženice⁷

Pojedini primjeri svojom strukturom doista unose dileme u pogledu uvrštavanja u frazeološki fond. Takvi su primjeri polusloženice koje se u postojećim gramatikama definiraju kao nepotpune složenice. To stoga što u postupku tvorbe složenica učestvuju dvije lekseme i svaka od njih u novotvorenoj leksemi zadržava svoj akcent (Barić et al. 1997: 297). To su, dakle, barem što se akcenatskih cjelina tiče, još uvijek dvije riječi. Crtica među njima ih više razdvaja nego što spaja. Da li te osobine zadovoljavaju kriterij višekomponentnosti? Frazeolozima su posebno interesantne polusloženice tipa navrat-nanos, zbrda-zdola, šah-mat, danas-sutra i sl. jer se iz njih iščitava semantički otklon u odnosu na osnovna značenja leksema sastavnica. Konkretni primjeri su u konsultiranim rječnicima opisani različito, što znači da prema ovim formama ne postoji jednak odnos. Ovdje navodimo opise iz Rječnika bosanskoga jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010) i višetomnog Rječnika bosanskog jezika Dževada Jahića (2010/2014).

Polusloženica	Rječnik bosanskoga jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010)	Rječnik bosanskog jezika (Jahić 2010/2014)
navrat-nanos	prilog: nabrzinu, bez pripreme, u velikoj žurbi (str. 733)	frazeološki izraz: na brzinu, u žurbi, brzopleto, površno (2014/VII, str. 223)
danas-sutra	ustaljeni spoj riječi: prije ili poslije, jednog dana, kad-tad, jednom (str. 158)	sintagmatski izraz: u neko neodređeno vrijeme, prije ili poslije, kad-tad, jednoga (lijepoga) dana, jednom, nekad, u neko vrijeme (2010/II, str. 12)
manje-više	frazeološki izraz: uglavnom (str. 1438)	frazeološki izraz: tu negdje, tako nekako, gotovo, skoro, haman (2014/VI, str. 78)

Analizirani primjeri u svojoj strukturi doista imaju dvije punoznačne lekseme. Obje lekseme čine zasebne akcenatske cjeline pa bi se moglo kazati da su, iako u sastavu polusloženice, ipak zasebne riječi, čime ispunjavaju uvjet dvokomponentnosti na kojem insistiraju frazeolozi. Uzmemo li u obzir semantički aspekt navedenih polusloženica, vidljivo je da obje lekseme u sastavu gube svoje leksičko značenje u

korist frazeološkog pa je desemantizacija potpuna. Ove polusloženice također ne nastaju u govoru nego se u govoru reproduciraju kao gotovi izrazi i odlično se uklapaju u rečenične kontekste. Tome treba dodati i pravopisnu činjenicu koja se odnosi na to da se ove polusloženice uvijek i pišu kao takve (s polusloženičkom crticom). Stoga ne čudi da ih neki lingvisti posmatraju kao frazemske polusloženice. Čini se ipak da u konsultiranim rječnicima postoji dilema u pogledu određivanja ovih struktura. Ponekad su to obični prilozi, ponekad ustaljeni izrazi ili sintagmatski izrazi, a ponekad i frazeološki izrazi. Tako će *navrat-nanos* u jednom rječniku biti opisan kao frazeološki izraz, a u drugome samo kao prilog. Konstrukcija *danas-sutra* nije opisana kao frazem niti u jednom od konsultiranih rječnika, ali je zato *manje-više* u oba rječnika u opisu frazeološki izraz. Sva tri navedena primjera navedena su u *Frazeološkome rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić 1982) sa sljedećim značenjima:

- **navrat-nanos:** prenaplo, u žurbi, bez razmišljanja (str. 371);
- **danas-sutra:** uskoro (str. 82);
- **manje-više:** uglavnom, donekle (str. 331).

U dva analizirana frazeološka rječnika (Ćoralić, Midžić 2012; Mahmutović 2012) gotovo da i nema primjera frazemske polusloženice, što je umnogome i razumljivo. Naime, u *Kao frazeološkome rječniku* (Mahmutović 2012) uzrok tome je izbor određenog strukturnog tipa frazema (poredbeni frazemi). U *Bosanskom frazeološkom rječniku* potvrđen je primjer mladost-ludost (Ćoralić, Midžić 2012: 128).

Imamo li u vidu definiciju po kojoj su polusloženice „jednorječnice slijeva i zdesna omeđene bjelinom koje između svojih sastavnica imaju spojnicu” (Kovačević, Ramadanović 2013: 273), ne čudi njihovo isključivanje iz frazeološkoga fonda. Međutim, činjenica da su sastavnice izgubile svoje leksičko značenje u korist globalnog, kao i činjenica da su u pitanju dvije lekseme od kojih svaka zadržava svoj akcent, „drži ih unutar definicije frazema” (Kovačević, Ramadanović 2013: 273). U tom smislu, ove bi konstrukcije trebale imati svoje mjesto u frazeološkom fondu bosanskog jezika.

2.2. Frazemske sraslice

Na širem južnoslavenskom prostoru sve se glasnije zagovara tumačenje prema kojem se kao frazemi mogu posmatrati i sraslice tipa *pobogu, zaboga, akobogda* čime se u

pitanje dovodi sama struktura frazema. Izrazi ovoga tipa nastali su srastanjem prijedloga i imenice u jednu novu riječ, i po vrsti i po značenju. Prijedložno-padežna veza, odnosno konstrukcija prijedlog + imenica, prerasla je u česticu koja se koristi u dijaloškim prilikama.

Sraslica	Rječnik bosanskoga jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010)
záboga	<i>čest.</i> u dijaloškoj situaciji, upotrebljava se 1. izražavanje čuđenja ili zaprepaštenosti; pobogu: <i>zaboga, šta ti je?!</i> 2. isticanje: <i>pa onu su, zaboga, jedno!</i> 3. molećivo preklinjanje koga: <i>recite, zaboga!</i>
pöbogu	<i>čest.</i> služi za izražavanje čuđenja, zaprepaštenja, iznenađenja (str. 915)

Činjenica jest da se ove sraslice koriste u govoru kao gotove, imaju semantičku transpoziciju, ekspresivne su kategorije, kao i frazemi. Porijeklom su dvokomponentne strukture, ali čine jednu akcenatsku cjelinu pa se u konsultiranom *Rječniku* tretiraju kao jedna leksema. Usprkos tome, postoje tumačenja da su ove kategorije prije srastanja egzistirale kao frazemi (fonetske riječi: *za boga, po bogu...*) te da su to *frazemske sraslice* koje se „ne bi smjelo isključivati iz frazeološkoga fonda hrvatskoga jezika samo zato što su na formalnome planu postale jednoznačnice...” (Kovačević, Ramadanović 2013: 272). U *Rječniku bosanskoga jezika* (Halilović, Palić, Šehović 2010), kako je predstavljeno u tabeli, ovakvi primjeri opisuju se kao riječce koje se koriste u dijaloškim situacijama. Imamo li u vidu to da su se u začecima prikupljanja građe autori *Rječnika* opredijelili za definiciju frazema u užem smislu po kojoj fonetske riječi nisu opisivane kao frazemi, sasvim je razumljivo da se ni primjeri nastali u postupku srastanja prijedloga i osnovne riječi nisu opisivali kao *frazemske sraslice* već u skladu s vrstom riječi koju su dali nakon izvršenoga postupka srastanja. Tako se oblik *akobogda* opisuje kao čestica kojom se izriču nada ili želja da se nešto ostvari (Halilović, Palić, Šehović 2010: 10), odnosno prilog „za iskazivanje nade da će se nešto ostvariti, dogoditi u budućnosti, za čovjeka dobro, pogodno...” (Jahić 2010: 65). Ukoliko do srastanja nije došlo i ukoliko izraz sadrži najmanje dvije punoznačne riječi, onda se takve strukture opisuju kao frazeološki izrazi. Jedan specifičan primjer je frazem *ako Bog da*, određen kao frazeološki izraz uz opis da je to „uzrečica kojom se izražava nada u ostvarenje nečega” (Halilović,

Palić, Šehović 2010: 77), odnosno „nada, želja, vjera u nešto, da će se desiti, ostvariti uz Božiju pomoć” (Jahić 2010: 189), Dakle, kada je izraz višeksemni, onda je riječ o frazemu, ali ako je to jedna riječ, bez obzira na to da li je nastala srastanjem dijelova nekoga frazema, onda se ona ne tumači kao frazem. Primjeri tipa *dođavola*, *dozlaboga*⁸, bez obzira na to što su nastali srastanjem prijedloga i osnovne riječi, samo su prilozi (Halilović, Palić, Šehović 2010: 224-225; Jahić 2010/II: 124-125).

3. ZAKLJUČAK

Nedvojbeno je da dvokomponentnost i autosemantičnost igraju značajnu ulogu u određivanju i definiranju pojma frazem, čak i neovisno o tome koliko je koja od ovih odlika uključena u samu definiciju pojma frazem. Na temelju prihvatanja ili odbacivanja ovih odlika kao ključnih postavljena su sva polazna stajališta u definiranju istoga pojma. U ovom radu skloniji smo tumačenju u kojem se autosemantičnost i dvokomponentnost međusobno dopunjuju i ne isključuju, što se u frazeološkoj literaturi razumijeva kao shvatanje „frazema u užem smislu”. U tom smislu, da bi jedna struktura mogla biti frazem mora imati u svome sastavu najmanje dvije punoznačne riječi. Strukture koje ne odgovaraju ovoj osnovnoj postavci ne posmatraju se kao frazemi. Analiza je pokazala da su ovakvi stavovi prezentirani i u rječnicima bosanskog jezika (Halilović, Palić, Šehović 2010; Jahić 2010/2014).

Ni brojne druge definicije frazema, a sve su vrlo opširne i ukazuju na kompleksnost ovoga pojma, ne isključuju dvokomponentnost kao strukturnu odliku frazema prilikom njihovoga definiranja. U osnovi svih tih definicija nalaze se struktura, semantika i učestalost i to na način da se frazemi predstavljaju kao spojevi od najmanje dvije riječi koje čine jednu semantičku jedinicu⁹. Stav da frazem čine najmanje dvije sastavnice, bez uvjetovane autosemantičnosti, polazna je osnova u izradi *Kao frazeološkog rječnika* (Mahmutović 2012) i *Bosanskog frazeološkog*

⁸ Ovi se primjeri u kroatistici određuju kao frazemske sraslice (Barić et al. 1997: 389).

⁹ Različite definicije i tumačenja istoga pojma prisutni su i u analizama stranih lingvista pa bi se moglo kazati da je upravo neusuglašenost u pogledu definiranja pojma jedna opća odlika, o čemu Stefan Th. Gries kaže: „Phraseologists must also decide how many elements a phraseologism is supposed to comprise... Similarly, if semantic unity were not required for something to count as a phraseologism, one could posit that *in spite* is a phraseologism: it involves two words (number and nature of elements) that co-occur more often than expected by chance, are adjacent and inflexible. However, it is obvious that a more reasonable assumption would be that the ‘real’ phraseologism is *in spite of*, which is what statistically more sophisticated approaches would recognize...” (Gries 2008: 9).

rječnika (2012), što znači da su se autorice pri izradi opredijelile za definiciju „frazema u širem smislu” koja i fonetske riječi posmatra kao frazeme.

U tumačenju graničnih konsturkcija analiza rječnika je pokazala izvjesne nedosljednosti u pristupu ovim kategorijama. Polusloženice sa semantičkim otklonom nisu uvijek tretirane kao frazeološki izrazi. Budući da posjeduju osobine kao što su dvokomponentnost i autosemantičnost, reproduciraju se kao gotove u govoru, imaju semantički otklon u odnosu na značenja sastavnica, smatramo da bi morale biti uvrštavane u frazeološki fond.

Posebnu kategoriju čine sraslice. Izgubljena dvokomponentnost, kao i odsustvo najmanje dviju punoznačnih riječi, odlike su kojim se analizirani rječnici vode u opisivanju sraslica. Pokazalo se da sraslice, bez obzira na to da li su nastale srastanjem prijedložno-padežne veze (*zaboga, pobogu*) ili srastanjem frazema (*akobogda, dabogda*) u rječnicima nemaju status frazema. Naime, svi analizirani rječnici dijele stav da su frazemi višekomponentne kategorije. To je suština koja se krije u samome imenu frazema (frazem – fraza) i kojom dolazimo do sasvim jasnoga određenja ove jezičke pojave spram forme, odnosno strukture. Stoga nije na odmet ipak dopustiti izvjesno postojanje razlika između riječi i izraza (frazza) u strukturnome pogledu, ma kakvog tvorbenog porijekla te riječi bile. U protivnom, sve bismo riječi sa semantičkim otklonom i ustaljenom upotrebom mogli određivati kao frazeme.

LITERATURA

1. Arsovski-Fink, Željka (2002), *Poredbena frazeologija. Pogled izvana i iznutra*, Filozofski fakultet, Zagreb.
2. Barić, Eugenija et al. (1997), *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
3. Ćoralić, Zrinka, Senija Midžić (2012), *Bosanski frazeološki rječnik*, Univerzitetaska knjiga, Bihać.
4. Granger, Sylviane (2011), From phraseology to pedagogy: challenges and prospects, In: *The phraseological view of language: a tribute to John Sinclair*, De Gruyter Mouton, Berlin/ Boston.
5. Gries, Stefan Th. (2008), Phraseology and linguistic theory: A brief survey, In: *Phraseology: An interdisciplinary perspective*, John Benjamin Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.
6. Halilović, Senahid; Palić, Ismail; Šehović, Amela (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.

7. Jahić, Dževad; Halilović, Senahid; Palić, Ismail (2004), *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica.
8. Hrustić, Meliha (2001), *Kontrastivna analiza frazeoloških izraza sa komponentom „kopf/glava” u njemačkom i u b/h/s jeziku*, Tuzla.
9. Jahić, Dževad (2010/2014), *Rječnik bosanskog jezika*, Bošnjačka asocijacija 33, Sarajevo.
10. Klimentić, Edna (2011), *Osobitosti i funkcija frazema u romanu Hodža Strah Derviša Sušića: magistarski rad*, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla.
11. Kolenić, Ljiljana (2006), *Riječi u svezama: Povijest hrvatske frazeologije*, Matica hrvatska, Ogranak Osijek.
12. Kovačević, Barbara, Ermina Ramadanović (2013), Frazemske polusloženice (od rječnika preko tvorbe do pravopisa i obratno), *Rasprave*, 39/1, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb., str. 271-291.
13. Mahmutović, Alisa (2012), *Kao frazeološki rječnik: Rječnik frazema s porredbenom česticom „kao”*, Dobra knjiga/ Synopsis, Sarajevo/Zagreb.
14. Matešić, Josip (1982), *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
15. Menac, Antica (1991), Frazeologija Hektorovićeve „Ribanja i ribarskog prigovaranja”, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Gradski muzej Senj i Senjsko muzejsko društvo, br. 1, str. 101-107.
16. Mršević-Radović, Dragana (1987), *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.
17. Mušović, Abdulah (2002), *Somatske frazeološke jedinice za izražavanje emocija i njihova sintaksička funkcija: na materijalu ruskog i srpskog jezika*, Kosovska Mitrovica.
18. Simeon, Rikard (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*, Matica hrvatska, Zagreb.
19. Šiljak-Jesenković, Amina (2003), *Nad turskim i bosanskim frazikonom: semantički, sintaksički, lingvostilistički i sociolingvistički aspekt*, Orijentalni institut, Sarajevo.
20. Šehović, Amela (2009), Leksika razgovornoga bosanskog jezika, u: *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik*, str. 111-326, Slavistički komitet, Sarajevo.

21. Tanović, Ilijas (2000), *Frazeologija bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica.
22. Trask, Robert Lawrence (2005), *Temeljni lingvistički pojmovi*, Školska knjiga, Zagreb.

PHRASEOLOGICAL DILEMMA: TWO COMPONENTS STRUCTURE AND/ OR AUTOSEMANTICS?

Summary

The paper discusses the two component as one of the important determinants of the phrasemes. That is why the constructions treated differently in the phraseological literature are the main topic of this paper. Particular emphasis is placed on forms that do not meet the general criterion that phrasemes must have at least two autosemantic words, but fully comply with the other requirements set before them by the definition of the phrasemes. The contemporary Bosnia and Herzegovina literature and the wider South Slavic literature are considered. Related to the indicated problem, the key question is whether structural or semantic aspect of the considered construction should be given advantage.

Keywords: Phrasemes, Phraseological Forms, Two Component, Autosemantics, Structure, Semantics

Adresa autora
Authors' address
Edna Klimentić
Filozofski fakultet
Univerzitet u Tuzli
edna.klimentic@untz.ba